

NOWY ISSN 1506-9443
**PRZEGLĄD
NOTARIALNY**

Czasopismo Rady Izby Notarialnej w Warszawie

NR 3 • **100** • 2025

MAGDALENA ARENDT

Sprawiedliwość bez sporów sądowych – Justice without litigation for Europe

Współczesne systemy prawne stoją przed poważnym wyzwaniem. Wraz ze wzrostem świadomości obywatelskiej i dostępem do ochrony prawnej sądy stają się coraz bardziej obciążone również sprawami, w których realnego konfliktu między stronami nie ma. Dotyczy to postępowań niespornych, takich jak dziedziczenie czy sprawy rodzinne, które często angażują sądy w stopniu nieproporcjonalny do charakteru i złożoności natury problemu. W efekcie wymiar sprawiedliwości traci energię i czas na formalności proceduralne, zamiast koncentrować się na rozstrzygnięciu rzeczywistych konfliktów.

W wielu państwach Unii Europejskiej dostrzega się, że tradycyjny model sądowy nie zawsze jest najbardziej efektywny czy konieczny. Coraz częściej sprawy niesporne przekazywane są organom pozasądowym, przede wszystkim notariuszom, którzy jako funkcjonariusze publiczni zapewniają bezstronność i bezpieczeństwo obrotu prawnego. Proces dejudycjalizacji wpisuje się w szerszy trend modernizacji wymiaru sprawiedliwości, zmierzający do tworzenia systemów bardziej ukierunkowanych na obywateli (*citizen-oriented*).

Czy Polska może skorzystać z doświadczeń europejskich i przenieść część postępowań niespornych poza sądy? W pewnym zakresie

już to uczyniła – wystarczy wspomnieć czynności spadkowe. Jednak potencjał w tym zakresie jest znacznie większy.

Europejski projekt „Sprawiedliwość bez sporów sądowych w Europie II”¹ (JuWiLi II), współfinansowany przez Komisję Europejską w ramach programu Unii Europejskiej „Wymiar sprawiedliwości” (2021–2027), koncentruje się na analizie i rozwijaniu procedur pozasądowych w sprawach niespornych. W przedsięwzięciu biorą udział 22 notariaty Unii Europejskiej, w tym notariat polski, Rada Notariatów Unii Europejskiej (CNUE), a także instytucje naukowe: Uniwersytet w Gruzji i Uniwersytet w Wiedniu. Koordynatorem projektu jest Austriacka Izba Notarialna.

Głównym celem projektu jest analiza istniejących rozwiązań w zakresie postępowań niespornych w Unii Europejskiej oraz opracowanie rekomendacji dotyczących przekazywania zadań wymiaru sprawiedliwości notariuszom, a także opracowanie strategii zmniejszenia obciążenia sądów oraz zwiększenia dostępności procedur pozasądowych dla obywateli Unii Europejskiej.

Projekt obejmuje następujące obszary badawcze:

1. Analiza prawno-porównawcza:

- identyfikacja wspólnych elementów systemów w 22 państwach UE;
- porównanie roli notariuszy i stopnia przekazywania spraw niespornych.

2. Analiza ekonomiczna:

- ocena potencjalnych oszczędności wynikających z odciążenia sądów;
- analiza wpływu na efektywność systemów sądowych.

3. Analiza ekonomiczno-behawioralna:

¹ Justice Without Litigation II, <https://juwili.eu/> (dostęp: 3 grudnia 2025 r.). Szerzej o projekcie: <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/opportunities/projects-details/43252386/101192055/JUST2027?order=DESC&pageNumber=1&pageSize=50&sortBy=relevance&isExactMatch=true&keywords=JUSTICE%20WITHOUT%20LITIGATION> (dostęp: 3 grudnia 2025 r.).

- badanie czynników decydujących o wyborze drogi sądowej lub notarialnej przez obywateli;
 - uwzględnienie aspektów psychologicznych i społecznych decyzji.
4. Cyfryzacja procedur:
- analiza możliwości harmonizacji i digitalizacji procedur niespornych, co zwiększa ich dostępność i ujednolica procesy w UE.
5. Rozwody pozasądowe:
- porównanie regulacji w państwach UE, w których wprowadzono notarialne rozwody pozasądowe.

Wartość inicjatywy „Sprawiedliwość bez sporów sądowych w Europie” polega w dużej mierze na jej interdyscyplinarności. Przedmiotem badań są nie tylko przepisy prawa, lecz także zagadnienia ekonomiczne i behawioralne, które pozwalają zrozumieć, w jaki sposób obywatele zachowują się w sytuacjach prawnych, jakie decyzje podejmują i jak postrzegają instytucje publiczne. Celem projektu jest analiza kosztów różnych modeli prowadzenia spraw niespornych oraz korzyści z tym związanych, a także zbadanie konsekwencji psychologicznych i społecznych wyboru przez obywateli drogi sądowej lub pozasądowej.

Projekt rozpoczął się w styczniu 2025 r., a jego zakończenie zaplanowano na koniec 2026 r. Wynikiem prac grup roboczych, w skład których wchodzi notariusze, przedstawiciele świata nauki, eksperci poszczególnych dziedzin objętych badaniem, będą szczegółowe zalecenia dotyczące polityki dla Unii Europejskiej i krajowych organów ustawodawczych. Rekomendacje te mają służyć modernizacji krajowych i unijnych systemów wymiaru sprawiedliwości, zwiększeniu ich skuteczności i większej dostępności dla obywateli przy jednoczesnym wzmocnieniu standardów proceduralnych i zapewnieniu przestrzegania zasad praworządności.

Publikacja efektów prac może zainspirować także legislatorów krajowych do wdrażania nowoczesnych rozwiązań w duchu europejskich trendów legislacyjnych. Udział przedstawicieli polskiego

notariatu w tym projekcie podkreśla zaangażowanie naszego środowiska w poszukiwanie innowacyjnych i efektywnych rozwiązań.

MAGDALENA ARENDT – notariusz w Warszawie, wiceprezes Krajowej Rady Notarialnej.